

SOMOGY MEGYE NÉPRAJZI GYŰJTEMÉNYEI

A megye néprajzi képe

A történelmi Somogy megye területét a második világháborúig szinte érintetlenül hagyták közigazgatásunk változásai. A II. világháború után 53 település került a közigazgatási rendezések nyomán szomszédos megyékhez. A volt csurgói járásból 1950-ben 7 település Zala megyéhez került. A szigetvári járás 37 településéből – az összevonások után – mindössze Patosfa maradt Somogyban, valamint Lad. A siófoki járásból Mezőkomáromot és Faluhídvéget csatolták el, ugyanakkor Siófok Somogyba került. Az igali járásból Dombóvár környékén Attalát és Pulát Tolna megye kapta, míg a volt barcsi járás területéről Drávaszentmárton, Drávafokot, Markócát, Drávakeresztúrt, Drávasztárát, Révfalut és Nagydobszát Baranyához csatolták.

Somogy megye a török előtti korban hazánk egyik legegységesebben magyarlakta területe. A honfoglaló magyarok különféle csoportjainak emlékét Berény, Bézsény, Bodrog, Bő, Csepel(y), Fajsz, Gyarmat, Jád, Jut, Juta(s), Keszi, Kér, Megyer; foglalkozásukat Kovácsi, Szakácsi, Taszár, (S)zamárdi őrzik. A középkor folyamán természeti arculatát a mocsaras folyóvölgyek és az összefüggő lombos – főleg bőtermő makkos – erdőkkel borított szelíd dombhátak jellemezték. Mindez, valamint az állandó őszi-tavaszi zöldárveszély egyformán akadályozták nagyobb arányú földművelés kibontakozását. Nem véletlen, hogy a megtelepedő lakosság a Drávaszálen (az ártéri erdőkben), a Zselichen és Belső Somogy erdeiben elsősorban állattartásból élt; utóbbiban az Árpád-korban sok kanásztelepülést ismerünk. A hajdani erdők emlékét őrzik Bükkös(d), Geszti, Hárságy, Iháros, Szil; az irtásos földművelését Aszaló, Tuskós falu- illetve határneveink. Az egykori vízivilágra utalnak Berki, Cegléd, Csurgó, több-Fok, Gyékény(es), Főnyed, több Hídvég, Mocsolád, Rév(falu), Sár(d) és Vízvár településneveink.

Somogy földrajzi fekvése és mindenkori természeti arculata alapvetően hozzájárult évszázados elszigeteltségéhez. Északon a Balaton (szláv neve eleve mocsarat, ingoványt jelent), délen a Dráva széles, rendezetlen vízivilága akadályozta a múlt század közepéig-végéig a rendszeres, szervezett K–Ny-i irányú kereskedelembe való bekapcsolódást. A török közeledtével a Drávától északra kivirágzott mezővárosi kultúra fokozatosan elsovadt. Belső Somogy, a Drávaszél és Külső Somogy északkeleti felének aprófalvai elnéptelenedtek, Törökkoppányban szandzsák alakult. A másfél-száz esztendő s hódoltság nyomán a megye egyharmada teljesen elpusztult. A belső közlekedés legfőbb akadályai a török után a megye közepén terpeszkedő, azt keresztben csaknem kettészelő Kapos mocsarai, illetve a Balaton 21-30 km mélyen lenyúló öblei. A Zselic, északi Belső Somogy valamint Külső Somogy, részben pedig a Drávaszél árterekkel határos dombháta a múlt századig szinte összefüggő lombos erdők borították. Az erdőket legalább annyira megtizedelte és elsilányította a török világ, mint a lakosságot. (II. József alatt még a terület 60 %-a ennek ellenére is erdő.) Az összefüggő makkosok nagy részét teljesen elpusztították, az ártéri galériaerdőkkel határos dombhajlatokból áthatolhatatlan bozótosokat alakítottak ki, lehetetlenné téve a korábban virágzott nagyállattartást. Szinte kizárólagos lehetőséget teremtett ezzel a 18. század elejétől fel-fellendülő – elsősorban nagyüzemi – birkatartás számára.

A 18. századra a lakosság egyharmada, a korábbi településeknek mintegy kétharmada teljesen elpusztult, a megyében egyetlen város sem volt. Az elnéptelenedett földek javát aulikus főurak egy csoportja (Eszterházyak, Festetichek, Batthyányiak, Széchenyiek, Hunyadiak stb.) kapták: a földterület 60 %-a tulajdonukba került. Az elnéptelenedett területekre különféle eredetű csoportokat (németeket, vendeket, horvátokat, sokacokat, szlovákokat) költöztettek. Az országban ekkor, valamint a jobbagyfelszabadítás következtében lezajlott népmozgás, belső migráció mind nyugat, mind dél felől érintette Somogyot. A jobbára ismételten írtás jellegű földművelés mellett a gyümölcskertészet (Almamellék, -Keresztúr, Som, Szilvás-, több Szöllös helynevének), valamint az erdei méhészkedés (Márcadó) voltak a gazdálkodás legjellegzetesebb ágai.

Somogyban a néprajzi kutatás nem foglalkozott rendszeres etnikai vizsgálatokkal. Megyénk néprajzi arculatát a korábbi szakmunkák statisztikai-közigazgatási (BALOGH 1902.) vagy tájféldrajzi (KOGUTOWICZ 1930.) szempontok szerint mutatták be, legfontosabb jellemzőként a nemzetiséget, a nyelvet és a vallást ragadva ki. E munkák forrásértéke felbecsülhetetlen, de etnikai csoportokat valójában nemigen sikerült lokalizálniok (különösen látványos példa erre rengeteg adatával BALOGH P. nagy vállalkozása). Az újabb szakirodalomban a somogyi „etnikai csoportok” vázolása ugyanilyen alapokon történt (a Magyar Néprajzi Lexikon megfelelő címszavai; KÓSA – FILEP 1972.), előrelépést valójában nem jelentett. SZAPU Magda és WINKLER Ferenc 1987-ben kezdett hosszabbtávú rendszeres etnikai csoport kutatást Külső Somogyban, melyet a levéltári forrásvizsgálat és antropológiai kutatás egészít ki. Így megyénk táji-történeti csoportjainak, nemzetiségi alakulatainak létrejöttét, változásait a szakirodalom és más – elsősorban írott – források szerint vázoljuk. Megyénk valamennyi táji-történeti alakulatát tájféldrajzi névvel jelölték (Balatonmellék, Külső Somogy, Vízmente, Zselic, Belső Somogy, Drávaszél, Nagyberék), az alábbiakban magunk is eszerint jelöljük vidékeinket.

A török alatt, részben vele együtt s részben előle menekülve, a 17–18. század során kerültek Somogy végváraiba és azok környékére rác martalócok (Attala, Babócsa, Berzence, Kaposvár, Segesd, Szigetvár, Öreglak, Törökkoppány), akik a 18. század közepére elmagyarosodtak, emléküket napjainkra hely- illetve határneveink őrzik (Rácórs pusztja, stb.). Az 1800-as évek elején Törökkoppány illetve Szakcs környékén néhány településen még mohamedán elemekkel is találkozunk, ám ezek nemzetiségéről forrásaink nem szólnak, és igen hamar felszívódnak a betelepülő vagy visszatülő magyar lakosságba.

A horvátok, „tótok” betelepődését – különösen délen a Drávaszállón – odavisszaköltözködések nyomán a 18. század elejétől kísérhetjük nyomon, helyneveink pedig máig igazolják („Tótok rétje, Tótok erdeje” majd minden második somogyi település határában található, de pl. Lengyeltóti, Tót-Gyúgy, Tótkeresztúr, stb.). Eredetük sok esetben bizonytalan és további kutatásra szorul (pl. Lengyeltóti), de a helyneveken túl személyneveink nagyobb része sem hagy kétséget nagy arányú telepedésükről („Horváth”, -ics, -vics végződésű személyneveink, stb.). A horvátokkal együtt sokac és vend elemek is költöztek megyénkbe, főleg a Drávaszállóra és Külső Somogyba, valamint a Nagyberék széli településekre.

A legrégebbi délszláv többségű helyek a Buzsák környéki csoport (Buzsák, Táská, Tótszentpál, Varjaskér, Nikla), akiket a 18. században „sokac”-nak mondanak. Ugyanakkor a Drávaszállón horvát többségű helyek Babócsa, Bolhó, Bélavár, Berzence, Felsőszentmárton (sokac), Henész, Heresznye, Tótkeresztúr (sokac), Potony (sokac), Sztára és Vízvár. Az úrbérrendezés idejére Agarév, Aracs, Barcs és Bodvica csatlá-

kozott a horvát többségű helyekhez. Szentborbást és Tótújfalut a 18. században még ugyancsak sokacnak mondják, ahogy e század végén még Atád népessége is zömében délszláv. Kisebbségben volt ekkor a horvát elem Alsó-Gyékényesen, Belezmán, és Zákányban. 1785-ben újabb hullámban „tótok” érkeznek Boronka, Horvátkút, Lengyeltóti, Kisberény, Osztopán, Pusztakovácsi és Gadány településekre.

A somogyi uradalmak szlovák („tót”) erdőmunkásokat — favágók, szénégetők, hamuzsírőzők, hutamunkások — is telepítettek Böhönyére, Szobra, Kászóba, és Torvajra, valamint több helyre a Zselicben.

Vend eredetű, többnyire evangélikus lakosságot találunk a 18. században Bükösd, Liszó, Miháld, Pat, Porrog, (Pogány)Szentpéter, Sand, Surd és (Somogy) Szentpál, katolikus vendeket Tarany községben.

„Tótok” — úgy tűnik, szlovákok — laktak ekkor a Balaton mellékén Foksabadiban, Boglárón, Faluszemesen, Kéren, Gyúgyon. Különösen sok volt a „tót” az Almás patak mellékén, a Zselicben a 18. század elején, s ezt a települések neve a 20. század fordulójáig még akkor is őrizte, amikor már többségében németek laktak e falvakat (pl. Tótkeresztúr-Almáskeresztúr, stb.).

Jóval megbízhatóbbak adataink a 18. századtól két nagyobb hullámban — a század legelején illetve közepe után — lezajlott német betelepülésről. Hesseni, badeni és württembergi német csoportok települtek ekkor (Német)Egres, Miklósi, Bonnya falvakba, majd főleg iparosok költöztek közülük Tabra és Tamásiba, ahol viszonylag gyorsan magyarosodtak. A század első felében települt némettség a már említett Almás mellékére is, Tótkeresztúrra, Lukafára, Boldogasszonyfára, Antalfaluba, Bőszénfára, Szulimánba és más helyekre, az ott élő tótok és magyarok mellé.

Külső Somogy németiségét az úrbérrendezések idején telepítették Döröcske, Szorosad, Ecseny, (Felső)Mocsolád, Pusztaszemes, Marcali, Bize, Kelevíz, Gadány, Somogyvár, Hács, (Somogy)Vámos, és Gadács falvaiba. Délsomogyban Szulok, Lad és Mike németisége a legkorábbi (1715) telepítések közé tartozik, míg a Balaton mellékiek — Kötcsé, Sérsekszőlős, Torvaj, beljebb Polány — az úrbérrendezés idején kerültek lakóhelyükre a völgyes németek kirajzásaképpen. A Drávaszállás a 18. század végének jelentősebb német szórványai Barcs, Teklafalu és Sztára, mely utóbbi a 19. században elhorvátosodik. A 18. század végén kezdtek kiköltözködni a Zselicből, a kiskunhalasi vasútvonal megépítésével (1861) pedig elnémetesedtek a Vízmente falvai, mint (Kapos)Homok, Kercseliget, részben Kisberki, Szabadi és Szó?ajom.

A múlt század völgyes német kirajzásai Ábánd, Endréd, Keresztúr, Kéthely, Kiliti, Lengyeltóti, Vörs (?), kisebb részben Zamárdi, Kőröshegy és Kötcsé falvakat, valamint szinte valamennyi külső somogyi német települést érintettek.

A kirajzolódó kép azt mutatja, hogy e korábban színmagyar megyének csupán a délnyugati sarkát hagyta viszonylag érintetlenül az idegen ajkúak betelepítése, és jószerével a somogyi falvak felében (!) találunk valamilyen nemzetiséget a 18–19. század fordulóján.

A cigányság a múlt században nagyobb arányban vonult fel Somogyban, ám a második világháborúig többnyire vándorló, eszközkészítő életmódot folytattak megyénkben.

A 20. század elejére ez a nemzetiségileg igen tarka kép alaposan megváltozik. Fő oka a 18–19. századi nagyarányú belső migráció (vö.: személynevek, pl. Gadányi, Vési, Mikei, stb.), amely már jobbra a magyarokat érintette. Elsősorban az uradalmakba érkeztek mezőgazdasági idénymunkára magyar cselédek, summások, béresek, szolgálók, akik állandó kapcsolatot alakítottak ki a korábban beköltözködött nemzetiségekkel, s hozzájárultak azok fokozott mértékű elmagyarosodásához.

A Buzsák környéki csoport délszláv falvai igen korán elmagyarosodtak, csak kultúrájuk néhány elemében őrizték meg eredetükre utaló jegyeiket (pl. himzés).

A Drávaszállás századunkra Barcs fölött és Légrad körül visszahúzódik a horvát-ság, Sztárán népességcsere történt, Atád környéke fokozatosan elmagyarosodott. A leglátványosabban magyarosodott, míg a Dráva melletti Lakócsa körüli vegyes és sokac eredetű (részben német és magyar) csoport elhorvátosodott Révfalu kivételével, amely magyar többségű maradt.

Sajátos a délnyugati megyesarokban élő vend csoportnak a századfordulóra történt magyarosodása, ahogy a Szob környéki erdőmunkás szlovákok és a külső somogyi dombvidék közepén Marcali és Somogyvár körül élt német kirajzásoké is.

Ugyanakkor a legjelentősebb népességcsere a Zselic – ma már Baranyában fekvő – a 18. század elején még horvát többségű településein ment végbe, ahol az Almás melléknek sok települése elnémetesedett: bútorkészítő központ is létrejött, amely messze földet ellátott hartai típusú ládákkal, sarokpadokkal, szekrényekkel és egyéb lakberendezési eszközökkel. A német nyelvsziget megmaradt dél Somogyban, Szulokban és Teklafalun, eltűnt Ladon, visszaszorult Mikén.

A nagykanizsai vasútvonal megépülése és a balatoni fürdőkultúra kiépülése következtében a Balaton melléki települések a múlt század második felében – völgy-ségi és külső somogyi kirajzások révén – elnémetesedtek, de a németiség itt nem jutott túlsúlyba, mivel a kereskedelem és az idegenforgalom az ország minden részéből vonzotta ide a lakosságot; e települések vegyes eredetű jellege századunkra csak erősödött az erdélyi (székely, csángó, mezősei) elemek szaporodtával.

Külső Somogyban a németiség a II. világháború végéig – kitelepítéséig – megtartotta túlsúlyát Ecseny, Döröcske, Bonnya, Egres, Miklósi, Mocsolád, Polány, Pusztaszemes, Zics, Marcali környékén Bize községekben. A Vízmentén csak Kercseliget és Szabadi maradtak német többségű helyek, amíg a Kaposfővel összeépült Szomajomban a németek kisebbségbe szorultak. A Zselicből ugyancsak a második világháborút követően szorultak ki nagyobb arányban a németek; helyettük mindenütt a cigányok költöztek be.

A „tradicionálisnak” minősített tájféldrajzi csoportosítás (Balatonmellék, Belső Somogy, Drávaszél, Külső Somogy, Vízmente, Zselic) etnikai arculata valójában igen tarka képet mutat a török utáni időszakban, még a 19. század végére fokozatosan magyarosodik is. A kutatatlanság, az etnikai és társadalmi sokszínűség (cseléd, zselic, „polgár”, kereskedő, iparos, kis- és középbirtokos), valamint a nagybirtok – egyelőre etnográfiaiilag feltérképezetlen – hatásmechanizmusai mellett e tarkaságnak tulajdonítjuk, hogy a klasszikus értelemben vett etnikai csoportról a Zselicet kivéve ma még aligha beszélhetünk megyénkben. Sokkal inkább azt figyelhetjük meg, hogy bizonyos települések (településcsoportok), különféle sajátosságaik révén fokozatosan kiemelkedtek ebből a környezetből. A Balatonmelléken a német Kötce, Belső Somogyban a magyar Csököly, a szakirodalomban konkrétum nélkül kistájnak tekintett Rinya-mente vegyes eredetű települései valamint a német Szulok, a Drávaszállás Berzence, a horvát Lakócsa és a magyar Révfalu, Külső Somogyban a Tab körüli német tömb, a magyar Karád és a Kapos mentéhez húzó magyar Törököppány, a Nagyberék széli szlovén és horvát eredetű Buzsák, a Vízmentén Attala és a német Pula, a Zselicben az elnémetesedett Almás mellék falvai; a magyar Szenna, és Patca. Különleges csoportot, történeti jogi alakulatot képez a megye délnyugati sarkában a részben vend eredetű települések láncolata, melyek közül a katolikus Tarany és az evangélikus Porrog valamint a kismenesi magyar Pátró emelkedik ki.

A néprajzi gyűjtemények

A Somogy megyei múzeumi szervezet központja a többcélú kaposvári *Somogy Megyei Múzeum*. Gyűjtőköre a néprajzi, természettudományi, történeti, régészeti, irodalomtörténeti, művészettörténeti és iparművészeti múzeológiára terjed ki az egész megyében. A marcali *Lengyel József Helytörténeti Múzeum* néprajzi és történeti múzeológiai gyűjtőkörrel rendelkezik, az egykori Marcali járás területén. A csurgói *Helytörténeti Gyűjtemény* helytörténeti és néprajzi gyűjtőkörrel rendelkezik, az egykori csurgói járás területén.

A somogyi múzeológiai tevékenység kezdetei az 1799-ben alapított csurgói református Főgymnásiumba vezetnek. A 19. század tudományos szemléletének megfelelően a gymnásium tanári kara a régészeti vizsgáldást tartotta a tudományos munka legelejének, s ilyen megfontolásokból „Éremtárat” valamint „Történelemtárat” is felállított a 19. század második felében. Ugyancsak jelentős – megyei viszonylatban az egyik legkiemelkedőbb régi magyar könyveket felsorakoztató – könyvtárat alakítottak ki, melynek nagy része átvészelt a világháborúkat, s ma is használható. A századfordulón mintegy 9 000 tárgyat számláló gyűjtemény java azonban elpusztult a háborúk nyomán.

Kaposvárott az 1877-ben alapított Régészeti és Történelmi Társulat gyűjteményének megalapozója az 1860-as évektől rendszeres gyűjtőmunkát folytató Állami Főgymnázium gyűjteménye volt. Az 1902-ben MELHÁRD Gyula által készített első ránk maradt leltár szerint e gyűjteményben 1 535 db tárgy volt. A Társulat megszűnte után ez a tárgyi gyűjtemény lett az alapja az 1909-ben megalakult Somogy-megyei Múzeum Egyesületnek, amely 1947-ig létezett.

A múzeológiai élet értékelhető korszak az Egyesület életében 1912-ben, GÖNCZI Ferenc Kaposvárra kerülésével kezdődik. 1914-ben bízta meg az Egyesület – alelnökként – a néprajzi és népművészeti tárgyak gyűjtésével. A két világháború közötti időszak első felében GÖNCZI elsősorban terepmunkát végzett, majd 1927-től – a pénz fogytán – hozzálatott a gyűjtemény feldolgozásához, a nyilvántartás megteremtéséhez. Ennek eredményeként 1932-ben közel 9 000 db tárgyat tartottak nyilván kartonozva és leltározva Kaposvárott. GÖNCZI leltárkönyvei és leírókartonjai önmagukban is szakgyűjteményi értékűek, hisz mind a leltárkönyvekbe, mind a kartonokra színes (csak kevés számú fekete-fehér) tollrajzokat készített illetve készítettett TARJÁN Antallal és KOVÁCS Jenővel. Ugyanebben az időszakban „kölcsonkérte” a Néprajzi Múzeumból GÖNYEY Sándort, akivel a fél megyét bejárva 250 különféle néprajzi témájú fényképfelvételt készítettett: e gyűjtemény a kaposvári néprajzi fényképtár alapja. 1933-ban költözhetett a Városházáról a Vármegyeházba a gyűjtemény, lehetővé téve, hogy a következő esztendőben megnyílják az első állandó kiállítás. Az Egyesület anyagát 1936-ban nyilvánították közgyűjteménnyé. A közelítő világháború elől vidékre menekített viseleti gyűjteménynek sikerült átvészelnie a pusztítást, míg a Kaposvárott maradt gyűjteményrészek többségükben elvesztek.

1947–49 között a „Somogymegyei gróf Széchenyi Múzeum” előbb még GÖNCZI, majd TAKÁTS Gyula vezetése alatt állt; az államosítással változott neve „Somogymegyei Múzeum”-ra. 1951-től, az első háború utáni állandó kiállítás megnyitásától 1985-ig „Rippl-Rónai Múzeum” volt, azóta „Somogy Megyei Múzeum”. TAKÁTS Gyula vezetése alatt teremtődött néprajzos múzeológusi státusz a múzeumban. E néprajzos múzeológusi állást 1964–1980 között dr. KNÉZY Judit töltötte be. 1971-től előbb a síófoki, majd a marcali s végül a kaposvári múzeum néprajzosa, Kaposvárott 1975 és 1982 között megyei múzeumigazgató helyettesi állást töltött be EGYÜD Árpád, majd 1983-ban bekövetkezett haláláig tudományos főmunkatárs volt.

1979 óta a kaposvári múzeum néprajzkutatója SZAPU Magda, 1980–81-től pedig MOLNÁR Ágnes illetve GÁLL Éva is. 1983-ban került Kaposvárra Zalaegerszegről WINKLER Ferenc néprajzkutató; 1986-ban MOLNÁR Ágnes megvált a múzeumtól.

A marcali – akkor még – Helytörténeti és Munkásmozgalmi Múzeumba, annak megnyitásakor (1972) EGYÜD Árpád került, majd 1975–1987-ig N. Kapczár Rozália néprajzos múzeológus dolgozott a helyén; ma itt néprajzkutató nincs.

A barcsi Dráva Múzeumot 1979-ben nyitották meg. Ekkor SZILÁGYI János helytörténész dolgozott az intézményben, néprajzos múzeológus 1984-ben került ide ORZSI Zoltán személyében.

A csurgói Helytörténeti Gyűjteményt 1975-ben nyitották meg, azóta néprajzkutatója nincs, helytörténész-gyűjteménykezelője WITT Lászlóné.

KNÉZY Judit elsősorban tárgyi néprajzi tematikákkal és terepmunkával foglalkozott. Kutatásainak körébe tartozott a népi építkezés történeti és recens vizsgálata, a népi táplálkozás, de foglalkozott fazekassággal, népviselettel és a népművészet több ágával: hímzés, pásztorművészet, szöttesek, stb. Dr. L. SZABÓ Tünde építésszel együtt 1974-ben készítette el a Szennai Szabadtéri Néprajzi Gyűjtemény telepítési illetve beépítési tervét. A szabadtéri gyűjtemény épületeinek illetve berendezési tárgyainak folyamatos gyűjtője, kutatója volt.

EGYÜD Árpád elsősorban folklorista volt. Fáradhatatlan gyűjtője s csupán részben feldolgozója a somonyi gyermekjátékoknak, népdaloknak, balladáknak, szokásoknak, hiedelmeknek valamint népi táncoknak. Különösen nagy figyelmet szentelt a vallásos élet hagyományainak, az énekmondóknak, históriásoknak, a búcsúk és búcsújáró helyek néprajzi múltjának.

Hagyatéka, szellemi öröksége sok-sok fekete-fehér mozgófilm felvételen, valamint az 1950-es évektől rendszeresen rögzített hangszalagon és kazettán maradt ránk, megalapítván ezzel a Somogy Megyei Múzeum Néprajzi Hang- és Filmtárát, amelyekben több ezer óra hang- és néhány száz órányi mozgófilm felvétel található, rendezetlen állapotban, feldolgozatlanul.

N. KAPCZÁR Rozália marcali környékén – elsősorban a horvát ajkú lakosság körében – foglalkozott a népi higiénia illetve a víznyerési módok és eszközök témakörökkel, valamint általános tárgyi gyűjtéssel.

ORZSI Zoltán barcsi múzeumvezető elsősorban nemzetiségi (horvát) néprajzzal, népi gyógyászattal, népszokásokkal és hiedelmekkel foglalkozik rendszeresen, emellett azonban helytörténeti (főként várostörténeti) kutatások is terhelik.

1988-ban került a Felvidékről (Csehszlovákia) a barcsi múzeumba N. LÁSZLÓ Endre gyűjteménykezelő-néprajzos, aki odahaza 30 éven át kutatta a dunai aranymosást, míg Barcon a Dráva menti vízi élettel illetve az egykori drávai aranymosás témakörével foglalkozik.

Kaposvárrott MOLNÁR Ágnes az uradalmi mészégetés és szénégetés témakörével foglalkozott, valamint a szennai szabadtéri gyűjteményben egy pince berendezését gyűjtötte. Foglalkozott a Néprajzi Adattár rendszerezésével, illetve levéltári kutatást kezdett GÖNCZI Ferenc kaposvári múltjával kapcsolatban (Zalaegerszegen). Indulásakor meghívást kapott a Kál-völgy néprajzi kutatását végző munkacsoportba, amelyben az árucsera témakörével foglalkozott.

GÁLL Éva a hagyományos paraszti szőlőtermelés és borkészítés témakörével, valamint a törökkoppányi viselet illetve népszokás témakörökkel foglalkozik. Vezetése alatt különült el a közös múzeumi fotótárból a Néprajzi Fotótár anyaga és

kezdődött meg annak szakmai szempontokat szem előtt tartó nyilvántartásba vétele és rendszerezése, amely ma is tart.

SZAPU Magda Somogyban elsősorban a népszokásokat, a hiedelemvilágot, a mesét és annak életterét, valamint az etnikai csoportokat kutatja, illetve egy településen életmódvizsgálatokat folytat. A Felvidéken egy település-központtal egy kistérségi történeti szempontú társadalom- illetve településtörténeti vizsgálatait végzi illetve dolgozta fel. Lezárta a kaposszentjakabi cigányság hiedelem-, szokás- és mesekutatását.

WINKLER Ferenc a somogyi uradalmak történeti szempontú gazdálkodási vizsgálatait, valamint a falusi és városi kismesterségek kutatását folytatja. Kutatásokat folytat a dél-dunántúli népművészet különféle ágaiban (pásztorművészet, textil, kerámia, viselet), valamint a megye etnikai csoportjai témakörben. A hagyományos falusi építészeti emlékek megmentésének elméleti és gyakorlati kérdéseit európai összefüggésrendben kutatja illetve dolgozta fel.

A megyei múzeumi szervezetben nincs olyan múzeum, amely kizárólag néprajzi gyűjtőkörrel rendelkezik. A marcali – 1987 óta Lengyel József Helytörténeti Múzeum – történeti gyűjteménye 422 db tárgyat őriz. A barcsi Dráva Múzeumban kb. 8 000 db régészeti, 18 db természettudományi, 12 db képzőművészeti és 306 db történeti tárgyat őriznek; a régészeti anyag jelentős része új szerzemény és egyelőre leltározatlan. A csurgói helytörténeti gyűjtemény 35 db egyéb kategóriájú tárgyat őriz a helytörténeti-néprajzi állomány mellett.

A Somogy Megyei Múzeum régészeti gyűjteményében 98 600 db, természettudományi gyűjteményében 116 db, képzőművészeti gyűjteményében 2 500 db, iparművészeti gyűjteményében 1 000 db, éremgyűjteményében 5 600 db, történeti gyűjteményében pedig hozzávetőleg 4 300 db tárgyat őriznek. A Somogy Megyei Múzeum néprajzi gyűjteménye a megye legrégebbi néprajzi gyűjteménye. Mind mennyiségében, mind minőségében a legjelentősebb, az egész – történeti – Somogy területét illusztrálja. A megyei múzeum 1947-ig lényegében régészeti illetve néprajzi múzeum volt, amely a második világháború utáni, államilag deklarált megyei múzeumi szervezeti elképzelésekkel összhangban fejlődött többarcú, több gyűjtőkörű intézménnyé.

A marcali múzeumban a néprajzi gyűjteményt tárgyi (3 238 db), valamint adattári (22 056 lap) gyűjtemény képviseli. Barcon tárgyi (888 db), adattári (8 156) és fotótári (831 db) gyűjtemény található, míg Csurgón tárgyi (2 947 db), adattári (1 027 lap) és fotótári (2 619 db) gyűjtemény van.

A kaposvári múzeumban tárgyi (13 719 db), adattári (60 765 lap), fotótári (100 556 felv.) gyűjtemény található, melyek közül utóbbiak összesített múzeumi adatok. Az adattári és fotótári gyűjtemények elkülönítése az összmúzeumi gyűjteményből folyamatban van.

Valamennyi néprajzi gyűjtőhelyen hagyományos (kartonos) nyilvántartási rendszerben dolgozunk, vagyis leíró-, fotó- illetve utalókartonokat készítünk.

A marcali néprajzi gyűjtemény főleg a környékbeli nemzetiségek (szuloki németek és Lakócsa környéki horvátok) viseletét; lakáskultúráját, valamint a drávai folyami halászat eszközvilágát reprezentálja.

Csurgón a helytörténeti berendezési anyag mellett kiemelkedő jelentőségű a környező falvak népviseleti anyagának tárgyi együttese, valamint a kerámia gyűjtemény.

A Somogy Megyei Múzeum néprajzi gyűjteményének egyik legszebb tárgyi együttese a pásztorművészeti tárgycsoport, amelynek nagyobb része a „dunántúlinak” nevezett stíluscsoportot képviseli (színesen spanyolozott, emberábrázolásos

ajándéktárgyak). Ugyane gyűjteménycsoporton belül képvisel → elsősorban mennyiségileg — kiemelkedő csoportot a domborúan faragott pásztorművészeti tárgyak sokasága, a legújabb stílusúnak minősített botok és más használati- illetve dísz tárgyak.

Ugyancsak mennyiségileg és minőségileg is kiemelkedő tárgyi gyűjteménycsoportot alkot a textilgyűjtemény. Ennek jelentős hányada, mintegy egynegyede testi ruha. A ruhák közül is kiemelkedik azonban a férfi és női fehérhímzéssel gazdagon díszített, olykor kisebb táji variánsokat felvonultató (Törökkoppány, Kárád, Nikla k., stb.) felsőtesti hosszúujjú ingek gyűjteménye, amely mintegy 200 darabot számlál. Ugyancsak többszáz darabot számlál a megye szinte valamennyi tájékát illetve etnikumát képviselő főkötő gyűjtemény; ezen belül is jelentős egységet képvisel a többszáz Dráva menti pocelica. A megye több etnikumát (mémet, horvát, magyar) reprezentálja az ünnepen hordott szoknyák gyűjteményrész, amely korosztályok, korcsoportok szerinti rétegződést is mutat. Ugyancsak nagy változatosságot mutatnak fej- illetve vállkendőink, amelyek az előforduló korcsoportok szinte mindegyikét jellemezhetik, ahogy a különféle évszakok asszonyi viseletét is. Komplettségeink közül kiemelkedő jelentőségű a csökölyi illetve a nagybajomi fehér asszonyi gyászvi-selet, amelyet négy komplett öltözet képvisel e gyűjteménycsoportban.

A felsőtesten viselt ruhák csoportjából ugyancsak kiemelkednek a hímzett ködmönök, elsősorban a női ködmönök, amelyek a huszadik század fordulójáig virágzott dél-dunántúli szűcsmesterség legszebb reprezentánsai. Ugyane csoport férfi felsőtest ruhái között a dél-dunántúli, fenekelt ujjú, rövid szűrők legutolsó példányai, amelyek inkább szabásukkal, mintsem dúsan hímzett, cifrált voltukkal tűnnek ki. Városi-polgári, illetve pástorviseleti darabok találhatók a kaposvári szűrgyűjteményben.

A kerámia gyűjtemény ugyan nem jelentéktelen számban, ám minőségében annál inkább az: jóllehet, éppen ezen a módon reprezentálja a dél-dunántúli, használati célú fazekas-szemestermény vándorkereskedelmet (Velemér-völgyi fazekasság), illetve az igénytelen, szinte csak használati darabokból készítő helyi kis fazekasközpontok termékválasztékát. Néhány kiemelkedő, mázas darabja e gyűjteménycsoportunknak a sümegi fazekasság céhkorsó készítőire utal.

A vallásos élet különféle alkalmainak (búcsúi emlékek), valamint a jeles napi szokásokhoz kapcsolódó társadalmi eseményeknek a tárgyi emlékanyaga számban ugyan nem túlságosan jelentős, annál inkább kiemelkedő e csoportból a báltáncol-tató betlehemek (Vörs, Berény) együttese, valamint a különféle szentképek és nyomatok.

A hagyományos falusi kismesterségeket takács, mézeskalácsos-márcos-fagylaltos, kékfestő, fazekas, kalapos és kötélverő, valamint több kovácműhely tárgyi felszerelése képviseli, jóllehet e műhelyek szerszámkészletének többsége nem teljes, vagy kiegészített.

Mind néprajzilag-népművészeti, mind pedig művelődéstörténetileg kiemelkedő — jóllehet vegyes — jellegű tárgyi gyűjteményünkben a GÖNCZI Ferenc által zömében 1927 előtt gyűjtött tárgyak csoportja. Jelentősebb részét alkotja e gyűjtéseknek a háztartási textília, amelyeknek mintegy 90 %-át még ekkor, GÖNCZI gyűjtötte-vásárolta a múzeum néprajzi gyűjteménye számára. Közülük is kiemelkedik a belső somogyi, a Dráva menti paraszti és a somogyi takácsszöttek sokasága. Sajnos, ez az anyagcsoport ugyanolyan elégtelenül adatolt, mint általában a GÖNCZI által gyűjtött többi anyag (pl. pásztorművészeti gyűjtések, a kevés bútor legszebb darabjai), aminek egyik oka abban keresendő, hogy már GÖNCZI is meglévő magángyűjteményekből (pl. Rippl-Rónai Ödön) örökölte vagy kapta ajándékba e tárgyak egy részét. Éppen az említett adathiányok miatt minősítjük e hagyatékat mű-

zeum- illetve művelődéstörténetinek, amely feldolgozását megelőzően előbb tárgytörténeti összehasonlító vizsgálatokat igényel.

Sajátos – állandó kiállításnak is tekinthető – tárgyi gyűjteménycsoportot alkot a *Szennai Szabadtéri Néprajzi Gyűjtemény* elkészült öt és berendezett-felszerelt négy portája, építményeivel és teljes felszerelésével együtt. Mivel lényegében egyetlen kisebb táj, Belső Somogy életformáját, építménytípusait és gazdaságformáit, lakásbelsejét reprezentálja, valamint minden részletében kitűnően, megbízhatóan adatolt, itt tárgyaljuk.

A 18. századi Belső Somogyban még az erdő borította, alpesi jellegű boronapítkezés volt általánosabb, míg a múlt századra megyeszerte felváltotta a „talpaskaróvázás” építkezés, az erdők fogytával, az urasági és állami erdőrendelkezések általános érvényűvé válásával. Ennek következtében alakult ki az az épülettípus, amelynek változatait a szabadtéri gyűjtemény bemutatja, s amelyet dél-dunántúli háztípusnak nevez a szakirodalom. Ez az épület három helyiséges (szoba-konyha-kamrás), füstökonyhás, majdnem általánosan előtornácos és összetett tüzelőberendezésű (kemence és emelt tűzpadka, többnyire katlannal összeépítve). A szobát a későbbi korban óta egyre általánosabban szemeskályhával fűtötték, melynek tüzelőnyílása a konyhából nyílt, ezt a múlt században sokfelé felváltotta „menekült”, vagy szobai sparherd. A gyűjteményben minden parasztszoba szemeskályhás.

A gyűjteménybe telepített lakóépületek a 19. század közepének és végének szegény, közép- illetve módosabb paraszti építészeti és lakáskultúráját jelenítik meg, a református belső somogyi lakosság hétköznapi világát reprezentálva. A telekméreteket illetve a telekrendezések részben az 1864 körül bekövetkezett tagosítás előtti és részben az utáni állapotokat rögzítik (előtti: Rinyakovácsi, utáni: Nagykorpád). A két világháború között még az MTA tulajdona volt a szalacskahegyi uradalmi dézsmapince, amely ma a gyűjtemény „szőlőhegyén” áll, két másik kisparaszti présházpince társaságában. A dézsmapince eredeti berendezése elveszett, az épület a 18. században épült. A paraszti présházpincék a 19. század közepéről valók, mindkettő a Zselicet reprezentálja.

A Szennai Szabadtéri Néprajzi Gyűjtemény magját a II. József türelmi rendelete nyomán a „kertek aljára” épített, 1785-ben emelt református templom és a hozzá tartozó egykori parókiaépület alkotja. A templom a dél-dunántúli falusi festőasztalos mesterek egyik remeke, a későreneszánsz kazettás falusi épületfestészet gyöngyszeme. A paplakban ma a gondnok lakik.

A Szennai Szabadtéri Néprajzi Gyűjtemény belső somogyi épületegyüttesét egy zselici, eredeti helyén megőrzött szegényparaszti lakóház (szoba-konyha-kamra) egészíti ki a falu fő utcáján, amely a múlt század közepén épült. Áttelepítését a gyűjteményt létrehozó szakemberek nem tartották szükségesnek, mivel eredeti helyén is megmenthető volt. Ilyenformán a Zóka Peti Lidi néni-féle épület a „szennai tájház”. Berendezése a századfordulót követő szegényparaszti lakáskultúra emlékanyaga (alapterülete: 65 m²).

Néprajzi állandó kiállításaink sorába tartoznak tájházaink, így egyfelől a népi építészet, másrészt az állandó kiállítások tárgyalásához kapcsoljuk azokat.

1977-ben nyílt meg a *Zamárdi Tájház*, amelyet BOROSS Marietta rendezett be. Az épületet az OMF újította fel. Zamárdi szegényparaszti épülete a 19. század második feléből, melléképületek nélküli hosszúház. Berendezése a századforduló körüli tárgyi világot reprezentálja (alapterület: 112 m²).

Karádon 1982-ben nyílt meg L. IMRE Mária rendezésében a *Tájház* a falu közepén. Szegényparaszti lakóház, melléképületek nélkül. Berendezése a századfordu-

ló utáni karádi szegényparaszti lakáskultúrát mutatja be a tiszta szobában és a füstökonyhában. Hátsó helyiségében vitrines, bábos viseleti illetve hímzés kiállítás látható (alapterület: 70 m²).

1985-ben nyitotta kapuját Lakócsán a *Horvát Nemzetiségi Tájékház*. Az épület a 19. század végéről származik, melléképülete nincs. Az ORZSI Zoltán irányításával készült berendezés a század első harmadának horvát lakáskultúráját, valamint a szövés-fonás eszközkészletét reprezentálja (alapterület 70 m²).

MÁNDOKI László irányításával készült 1986-ban a boglárlellel *Kapoli-émlékház*, amely „népművészeti tájház”, vagyis nem berendezett lakóépület. A két faragó Kapoli Antal dísz tárgyaiból készített két helyiséges kiállítás anyagát a NIT, a Néprajzi Múzeum, a Baranya Megyei Múzeumok illetve a Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága Kapoli-anyagából állították össze. A kiállítás végigkíséri a két Kapoli faragó múltját és bemutatja legreprezentatívabb faragványait (alapterület: 60 m²).

1987-ben készült el a *balatonszentgyörgyi Tájékház*. Az egykori faluközpontban álló, kétlakásos hosszúház első szobájában „Somogyi gyermekjátékok” címmel nyílt időszaki kiállítás, míg hátsó szobájában a balatonszentgyörgyi középparaszti lakáskultúra emléktárgyait mutatjuk be, az 1930–50 közötti időszakból. Hátsó konyháját a századforduló utáni (kb. az 1930-as évekig terjedő időszak) viszonyainak megfelelően rendeztük be, MOLNÁR Ágnes illetve WINKLER Ferenc irányításával (alapterület: 110 m²).

Ugyancsak a somogyi tájházakat szaporítják a *buzsáki*, a *vörsi tájházak*, amelyekben csak részben található néprajzi kiállítás (Buzsákon népművészeti, Vörsön természettudományi bemutató is van), s ezek az épületek nem a megyei múzeumi szervezet kezelésében vannak. A buzsáki népművészeti bemutatót BOROSS Marietta készítette az 1970-es években. Ugyancsak idegen kezelésben (SIOTOUR) van a *szántódpusztai majorsági épületegyüttes*, amelynek szőlészettörténeti illetve révtörténeti kiállításait az 1980-as évek során BOROSS Marietta készítette. Magtárjában elhelyezett dél-dunántúli népművészeti bemutatójának forgatókönyvét ANDRÁSFALVY Bertalan, MÉSZÁROS Balázs és WINKLER Ferenc készítette a kaposvári illetve a pécsi múzeum népművészeti gyűjteményeiből. Pásztor művészeti, kerámiatörténeti, népviseleti és textil, valamint a bőrművesség és a vesszőfonás tárgyi világát bemutató állandó kiállítás (alapterület: 250 m²).

Tudományos tevékenység

A kaposvári múzeum(i) Egyesület) tudományos tevékenységét a kezdeti időszakban egy évkönyv illetve a régészeti munka jellemezte (SOMOGYVÁRMEGYEI..., 1882). A néprajzi adat- illetve anyaggyűjtés, valamint publikálás kezdete GÖNCZI Ferenc nevéhez kapcsolódik Somogyban (GÖNCZI 1914.), sajátosan a Zala megyére vonatkozó anyaggal. Múzeológia- és múzeumtörténet is foglalkoztatta (GÖNCZI 1937.), a betyárhagyományokkal (GÖNCZI 1944.) és a gyermekjátékokkal (GÖNCZI 1949.) foglalkozott, kismonografikus igényességgel. Kisebb közleményei, dolgozatai haláláig rendszeresen megjelentek az *Ethnographia* és a *Néprajzi Értesítő* hasábjain.

A Somogyi Múzeum Füzetek sorozatot 1963–1974 között – évkönyv híján – jelentette meg a kaposvári múzeum, TAKÁTS Gyula szerkesztésében. Bennük rendszeresen, 1968-ig találunk néprajzi anyagot. Összesen 18 füzetet jelent meg. Néprajzi témájú füzetek: TAKÁTS 1963., KNÉZY 1966., KANYAR – KERECSENYI – KNÉZY 1967. és KNÉZY 1968.

A kaposvári múzeum évkönyvei Somogyi Múzeumok Közleményei címmel 1973 és 1988 között, 7 kötetben jelentek meg, BAKAY Kornél, HONFI István il-

letve dr. MÉSZÁROS Balázs szerkesztésében. Az 1983. évi kivételével mindegyik tartalmaz néprajzi dolgozatot.

1975-ben indult a Somogy Néprajza sorozat, amely néprajzi dolgozatokat tartalmaz és önálló kötetekként, az évkönyvektől és sorozatoktól független kiadványként. Eddig 2 kötete látott napvilágot, a harmadik előkészületben van (EGYÜD 1975. és KNÉZY szerk. 1980.). Az első kötet a szellemi, a második az anyagi kultúra tárgyköréből közöl tanulmányokat.

A második világháború utáni első kaposvári állandó múzeumi kiállítás 1976–1984 között készült, azóta állandó kiállítás Kaposvárott nincs. E kiállítás vezetőjét BAKAY Kornél szerkesztette, néprajzi részét KNÉZY Judit írta (BAKAY szerk. 1978.).

A somogyi pásztorművészet kismonografikus feldolgozását KNÉZY Judit készítette el, a megyei tanács kiadásában (KNÉZY 1967.), s ugyancsak ő ismertette a Szenai Szabadtéri Néprajzi Gyűjteményt (KNÉZY 1982.).

GÖNCZI után EGYÜD Árpád jelentetett meg somogyi folklór kötetet (EGYÜD 1981.) a múzeum kiadásában, kismonografikus igénygel.

A SIOTOUR kiadásában jelenik meg a Szántódi Füzetek sorozat, melyben két somogyi vonatkozású könyvecske jelent meg (BOROSS 1981. és EGYÜD 1983.), KANYAR József szerkesztésében.

A kaposvári cigányok hagyományvilágát kutatta SZAPU Magda 1980–84 között, melynek eredményeként két munkája látott napvilágot az MTA kiadásában (SZAPU 1984. és 1985.). Az Ethnographia Pannonica nemzetközi kutatási és kiadványsorozat keretében Székesfehérvárott jelenik meg WINKLER Ferenc Herrschafts-gut in Südingarn c. dolgozata (Alba Regia, 1988.).

A közelmúltban (1988) készítették el SZAPU Magda és WINKLER Ferenc doktori értekezésüket, amelyek lezárt kézirati formában kiadásukat várják és több év társadalomnéprajzi illetve művelődéstörténeti kutatásait összegzik (SZAPU 1988. és WINKLER 1988.).

1987-ben kezdtek hosszútávú, antropológiai és forráskutatásokhoz kapcsolódó etnikai csoportkutatást Somogyban SZAPU Magda és WINKLER Ferenc, első lépcsőben Külső Somogy középső területein. E vizsgálatok eredményeként egy egyházi uradalom illetve egy világi nagybirtok környékén fekvő településcsoportot vettek vizsgálat alá a 19–20. században (Somogyeszi, Mernye, Vadé, Gamás, Polány), az ő-ző nyelvjáráshatár illetve a német nyelvsziget peremvidékén.

A világháború utáni állandó – részben népművészeti anyagot is felvonultató – kiállításokról már szoltunk. A jelentősebb időszaki néprajzi-népművészeti kiállítások sorában említjük Szófiát (1976), Varsót (1971), Prágát (1982), Berlint (1985) és az olaszországi Schiót (1986). E népművészeti időszaki bemutatók minden alkalommal a néprajzos múzeológusok előkészítő, forgatókönyvíró munkája nyomán születtek meg és mindenütt jelentős visszhangot váltottak ki tradicionális kultúránk iránt.

A Somogy megyei Múzeumi szervezetben élő, rendszeres külföldi néprajzi kapcsolatot a barcsi Dráva Múzeum néprajzosa, ORZSI Zoltán tart fenn a virovítcai múzeummal. Ugyancsak kiépültek az összeköttetések a kaproncai és a bjelovári társasintézménnyel. Céljuk a Dráva melléki magyarság és horvátok néprajzi kutatása, melynek keretében mind Jugoszláviában, mind Magyarországon dolgoznak az etnográfusok 1987 óta.

Irodalom

A RIPPL-RÓNAI...

é.n. A Rippl Rónai Múzeum állandó kiállításai. Kiállításvezető. Kaposvár

A SOMOGYVÁRMEGYEI...

1882 A Somotvármegyei Régészeti és Történelmi Társulat Évkönyve 1879–80–81. Kaposvárott. (szerk.: MELHÁRD Gyula)

A SOMOGYI MŰZEUM...

1963–1974 A Somogyi múzeum füzetei. 1–18. Kaposvár

BALOGH PÁL

1902 A népfajok Magyarországon I–II. Bp.

BOROSS MARIETTA

1981 A balatonendrédi csipke története. Siófok

EGYŰD ÁRPÁD

1981 Kaposváron megverték a rézdobot. Száz somogyi népdal. Kaposvár

1982 Népi sportszerű játékok Somogyban. Kaposvár

1983 A szántódpusztai cselédek szellemi hagyatéka. Siófok

GÖNCZI FERENC

1914 Göcsej és kapcsolatosan Hetés vidékének és népének összevontabb ismeretése. Kaposvárott

1935 A Somogy megyei Múzeum Egyesület 25 éves története. Kaposvárott

1937 A somogyi gyermek. Kaposvár

1944 A somogyi betyárvilág. Kaposvár

1947 Somogyi gyermekjátékok. Kaposvár

KANYAR József – KERESZÉNYI Edit – KNÉZY Judit

1967 Fejezetek Pogányszentpéter történetéből. Kaposvár

1968 Somogyi néphagyományok. Kaposvár

KNÉZY Judit

1967 Somogyi pásztorművészet. Kaposvár

1982 Das Freilichtmuseum zu Szenna bei Kaposvár. In: Acta Scansenologica TOM II. Sanok-Rzeszow.

1979 Az áttelepített lakóházak berendezési kérdései a Szennai Szabadtéri Néprajzi Gyűjteményben. Műemlékvédelem 3. In: A Szennai Szabadtéri Gyűjtemény telepítési terve. Kaposvár. (Kézirat)

KOGUTOWICZ Károly

1930 Dunántúl és Kisalföld írásban is képben I–II. Szeged.

L. SZABÓ Tünde

1978 A Szennai Szabadtéri Néprajzi Gyűjtemény. Bp. (TKM Kiskönyvtára)

SOMOGY NÉPRAJZA...

1975 Somogy néprajza 1. Kaposvár (szerk. EGYŰD Árpád).

1980 Somogy néprajza 2. Kaposvár (szerk. KNÉZY Judit).

SZAPU Magda

1981 Halotti szokások a kaposszentjakabi oláh cigányoknál. Bp.

1985 Mesemondó és közössége. Bp.

1988 Életmódvizsgálatok a Vág völgyében. Kaposvár. (Kézirat)

WINKLER Ferenc

1987 Herrschaftsgut in Südungarn. Székesfehérvár

1988 Falusi építészeti emlékeink megmentésének elmélete és gyakorlata. Kaposvár. (Kézirat)